

ШТРАЈК РАДНИКА ФАБРИКЕ ШЕЋЕРА НА ЧУКАРИЦИ 1907 ГОДИНЕ

Економски и радни услови радника у Србији крајем деветнаестог и почетком двадесетог века били су врло тешки. Дуго радно време, понегде и преко 12 часова дневно, отсуство хигијенско-техничке заштите, ниске наднице, завођење котажа¹ и сица² система отежавали су све више економски социјални положај српских радника који су се у то време тек формирали у напредну класу. Млада српска буржоазија и страни капиталисти, који су под врло повољним условима добијали концесије за експлоатацију појединих рудника и фабрика од тадашњих влада, експлоатисали су раднике у разним облицима скоро неограничено, будући да није постојало скоро никакво радничко законодавство које би регулисало радне односе између радника и капиталиста. Тарифни уговори који су привремено донекле регулисавали односе између радника и послодавца, били су на снази само док су одговарали интересима капиталиста. У одбрани својих права српски радници су се с тога поуздано могли ослањати само на своје синдикате, особито на синдикалну централу Главни раднички савез, и политичку подршку Српске социјалдемократске партије. Главно средство којим су радници штитили своја економска и политичка права били су локаути³ и штрајкови, који су били двојаког карактера: нападни и одбранбени, зависно од тога који су циљ имали, да извојују одређена права, односно да одбране раније стечена.

По начину вођења, броју штрајкаша, дужини трајања, поднесеним људским жртвама и политичким последицама које је имао на целокупну јавност,

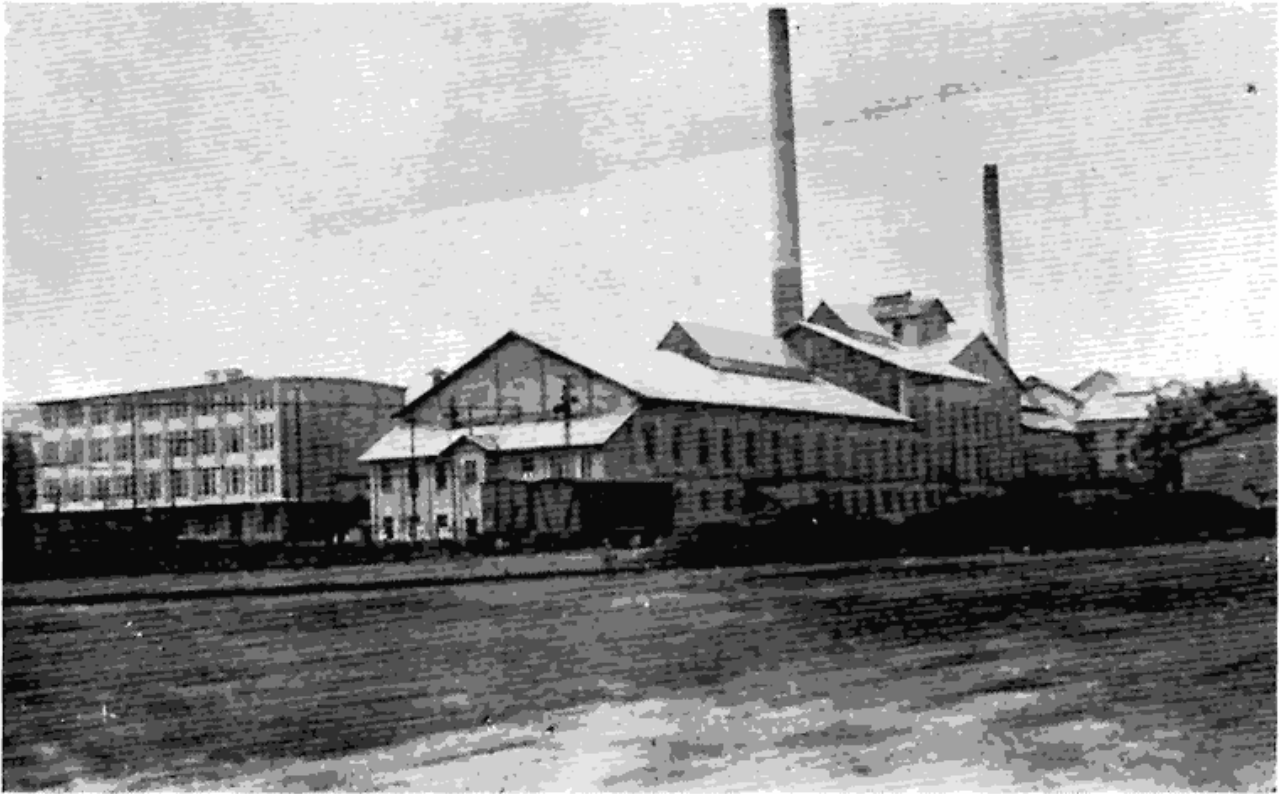
штрајк радника фабрике шећера на Чукарици, фебруара 1907 године, несумњиво претставља једну од најзначајнијих економских акција српског пролетаријата пре Првог светског рата са циљем одбране тарифе закључене између власника фабрике и Главног радничког савеза.

*

Другог јануара 1907 године управа Фабрике шећера отказала је „уговорну тарифу о условима рада“, закључену 5 октобра 1906 године са Главним радничким савезом због „несношљивих догађаја од стране радника“⁴. Тарифа је требало да престане да важи 2 априла 1907 године.

Иако је отказана тарифа била непотпуна, те с тога остављала широке могућности власницима фабрике шећера да скоро несметано врше експлоатацију радника, ипак је управа фабрике отпочела да се једнострано ослобађа и оно мало обавеза које је тарифом прихватила још пре њеног отказа као на пример: примање нових радника мимо синдиката, исплата мањих надница, продужење радног времена, вештачко враћање часовника, не давање уговореног одмора радницима и тако даље. Најзад, управа фабрике учинила је најгрубљу повреду тарифе: отказала је посао радницима синдикалним повереницима и ревизорима без споразума са управом Главног радничког савеза, мада је то било изричито предвиђено тарифом.

Тринаестог фебруара синдикални повереници су упозорили управу фабрике да је дужна поштовати потписану тарифу до месеца септембра 1907, када јој је истицала важност. Међутим, не-

Сл. 1 — Фабрика шећера на Чукарици.

мачки концесионари из Регензбурга и њихов управник Голдшмит, познати непријатељ организованих радника, сигурни у подршци владајуће српске буржоазије, грубо су одбили упозорење претставника синдиката, изјавивши да они могу обезбедити јефтину радну снагу кадгод то зажеље.

Истога дана у 11 часова синдикални повереници су саопштили радницима одлуку управе фабрике о отказу тарифе. Одговор је био једнодушан: око 500 радника, уз певање Марсеље, колективно су напустили посао. Тиме је почео један од најзначајнијих штрајкова радника у Београду и Србији пре Првог светског рата за одбрану тарифе. Истовремено је почео и штрајк око 60 радника фабрике обуће Калидиса и другова на Чукарици, исто тако због повреде тарифе и борбе противу „жутих синдиката“.

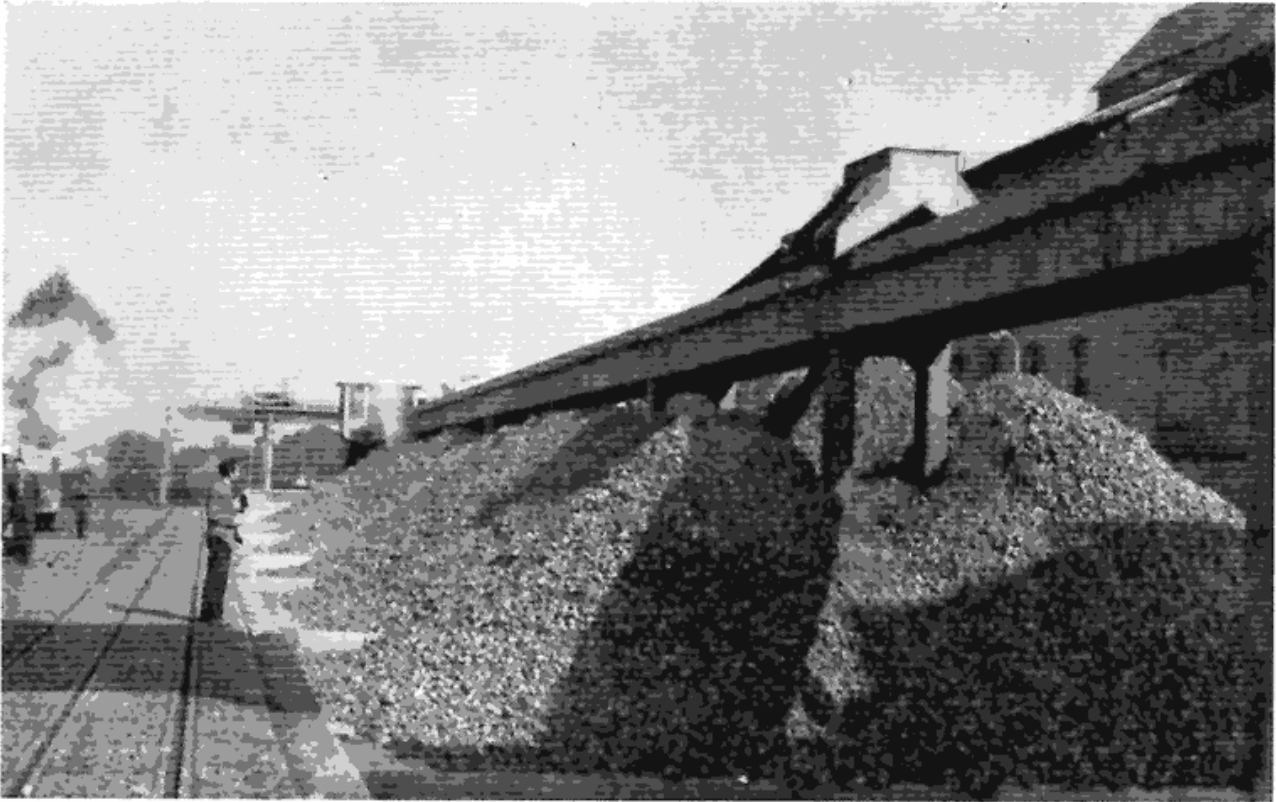
*

Однос снага у овоме штрајку био је неравномеран на штету радника. Док

су се радници могли ослонити само на скромне сопствене снаге, синдикалне и партиске организације, дотле су власници фабрике имали безрезервну подршку владајућих кругова, полиције, па чак и војске, спремне да се и непосредно ангажују у насилном угушивању штрајка, ако снаге полиције не буду довољне. Но и поред тога штрајкаши су храбро и одважно ступили у неравноправну борбу, свесни њене нужности и оправданости својих захтева. Штрајк је вођен по свим правилима модерног штрајка, озбиљно и дисциплиновано с уверењем да је „снага њихова и моћ њихове победе у радној снази и свесној класној солидарности њиховој.“⁴⁵

*

По распореду који је сачинио штрајкашки одбор, радници су даноноћно дежурани у штрајкашким патролама, по киши, блату, снегу и фебруарској хладноћи. Свесне да је штрајк заједничка борба свих пролетера, раднице су, и мимо одлуке штрајкашког одбора,

Сл. 2 — Стовариште репе пред фабриком на Чукарици.

одлучно захтевале да и оне патролирају. „И ми ћемо у патролу, јер смо за ствар пролетерске борбе исто толико заинтересоване колико и мушки“.⁶

Поред сталних патрола и стража које су онемогућавале улаз штрајкбрехера у фабрику, штрајкаши су били непрекидно на окупу у просторијама својих организација, где су одржавали конференције и предавања на којима су давана упутства за вођење штрајка. Заједничка исхрана штрајкаша вршена је на лицу места, у кругу фабрике. Знајући да ће полиција искористити и најмањи повод за интервенцију, радници су брижљиво избегавали сваки сукоб са њеним припадницима. Настојали су да штрајк остане у легалним границама. С тога су све провокације послодаваца, штрајкбрехера и полиције биле благовремено осујећене.

*

На глас о избијању штрајка командант жандармерије, потпуковник Вукасовић, наредио је да београдска по-

лиција стави у приправност све своје снаге. Тако је, уместо да буде чувар реда и законитости, полиција предузела низ акција како би легитимни штрајк радника по сваку цену сврстала у побуну која угрожава мир и безбедност грађана, па чак и државни поредак. Фабрика шећера је постала жандармериска касарна, а Чукарица жандармериски логор. Полиција се директно ставила у службу индустријалаца и у прикупљању лумпенпролетаријата и њиховом ангажовању за штрајкбрехере. Узалуд су *Радничке новине*, орган Главног радничког савеза и Српске социјалдемократске партије, упозоравале владу и полицију на озбиљност последица због оваквог држања полиције, која је противузаконито отимала хлеб радницима хранитељима око пет стотина породица, а протезирала нераднике и отворено штитила интересе капиталиста. „Ако влада не допусти борбу противу капиталиста, каже се у чланку *Радничких новина*, радници ће се борити и противу ње, а у тој борби неће

учествовати само радници на Чукарици⁷.

Први покушаји полиције да силом прикупљене раднике уведе у фабрику шећера као штрајкбрехере пропао је. Радници су послушно ишли испред пушака полиције, али само до испред фабрике, а затим су, видећи своје другове штрајкаше, скренули к њима, на очиглед немоћне полиције.⁸

*

Упоредо са безуспешним покушајима полиције и њених агената да сломе штрајк помоћу београдских декласираних беспосличара, власници фабрике су организовали и прикупљање радника штрајкбрехера и у унутрашњости Србије. Брзим и ефикасним обавештењем Главног радничког савеза и синдикалних већа, осујећен је у зачетку овај покушај врбовања штрајкбрехера. Међутим, послодавци су ипак успели да прикупе потребан број штрајкбрехера, али не из реда синдикално организованих радника, него од сиромашних и класно несвесних сељака. Уз помоћ полиције радикалски посланик Михаило, звани „Поп-Минић“, прикупио је знатан број сељака из околине Крушевца, обећавајући им да ће у Београду добити бесплатан стан, одело и велику плату. Сељаци су превезени у Београд возом, бесплатно, 27 фебруара. „Поп-Минић“ није имао храбрости да их лично уведе у фабрику, него је несвесне и обмануте сељаке предао фабричким и полицијским агентима, — као бело робље.

*

Велики штрајк у фабрици шећера и снажан отпор радника противу послодаваца и полицијског мешања уједињено је још у почетку штрајка целокупну буржоаску штампу противу радника штрајкаша. Њихови дописници нису обавештавали јавност о мрачним и влажним радионицама, честим повредама и сакаћењима, па и смртним случајевима радника на послу. Али, када су радници устали у одбрану својих основних економских права, онда су све редакције буржоаских листова нашле

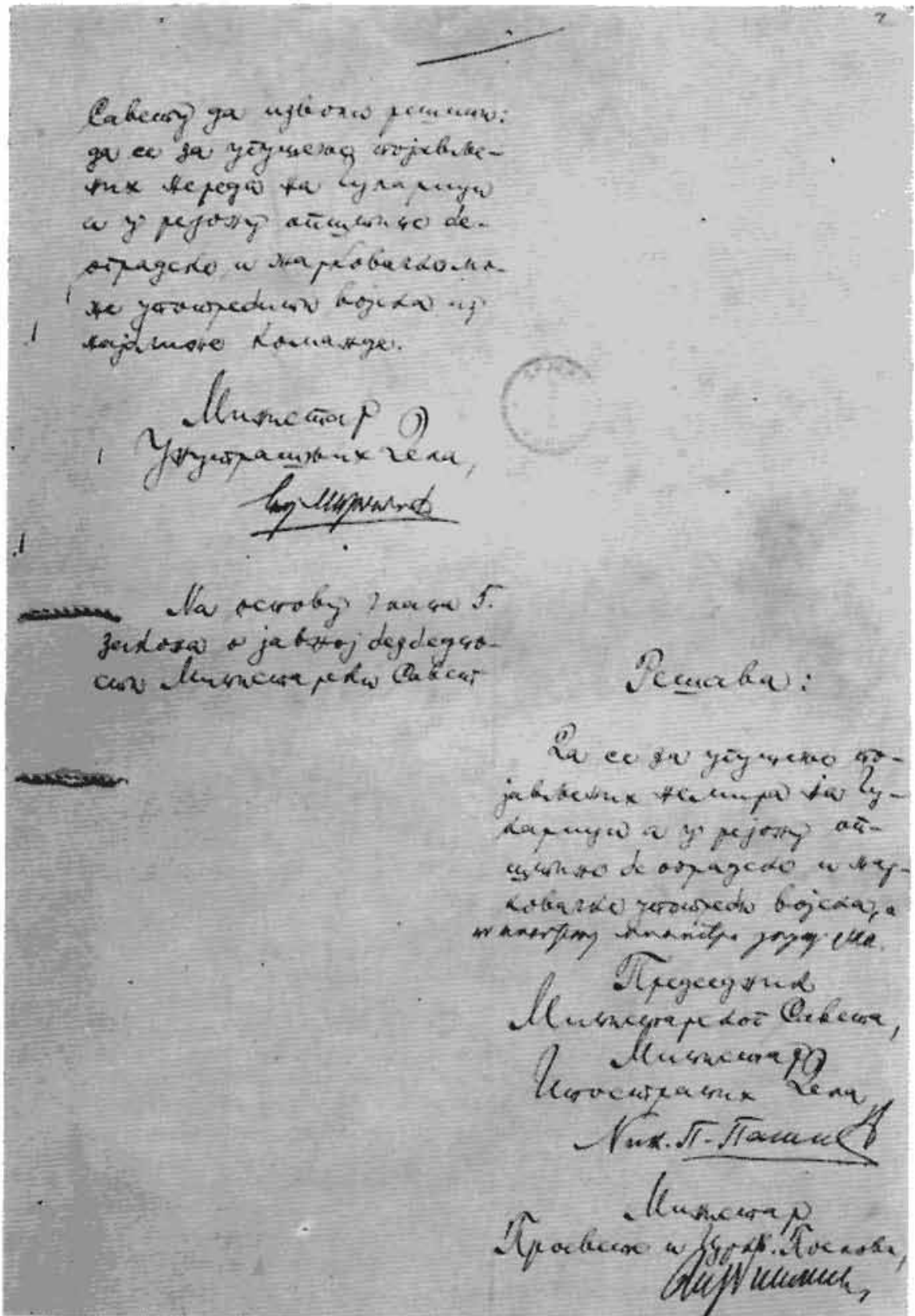
много простора да енергично и отворено устану у одбрану интереса послодаваца и најбезочније клеветају и денунцирају штрајкаше и синдикално организоване раднике уопште. Једни су тврдили да је штрајком понижен углед државе и у земљи заведена анархија, други да штрајк тобоже помаже фузионашка влада, трећи да је штрајкаше потплатила Аустрија, док су четврти, отворени заступници интереса послодаваца, позивали владу да полицијом и војском разјури штрајкаше.

Једнодушност буржоаске штампе да раднике штрајкаше претстави јавности у најцрњим бојама није изненадила београдски пролетаријат. Јавне клевете и сваковрсна подметања буржоаске штампе били су последњи безуспешни покушаји да се разбију солидарност и дисциплина штрајкаша.⁹

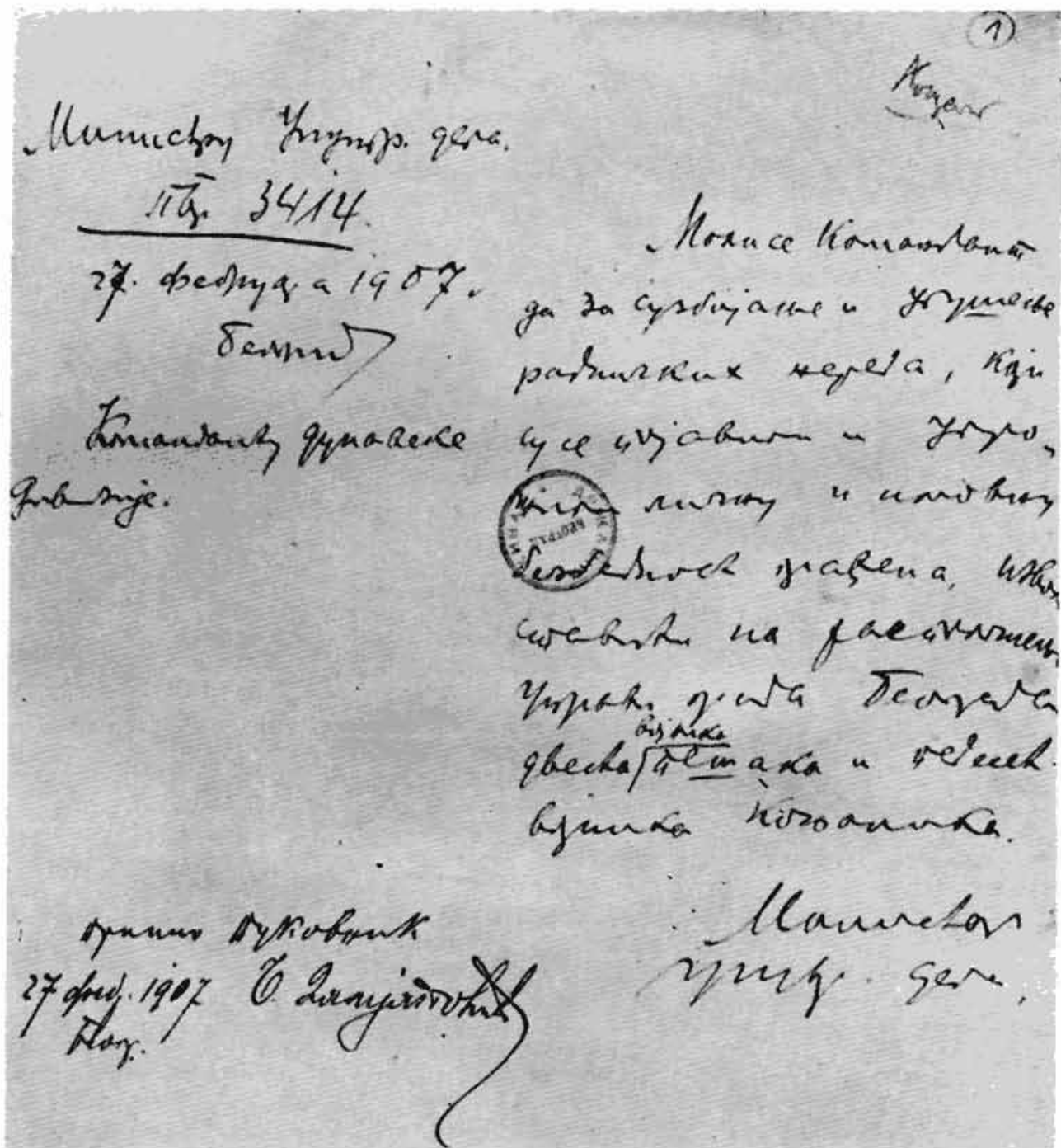
У одбрани интереса послодаваца није изостао ни „демократски и опозициони“ *Одјек*, орган самосталних радикала, који се посебно залагао и бранио „принцип слободе радника“ и измишљао лажи о насиљу организованих радника. „Ми тражимо да државна власт све учини, те да се сваком раднику обезбеди право на рад, јер радници од рада живе и издржавају своје породице. Држава не сме допустити да један човек гладује с тога што му организовани радници силом спречавају рад.“¹⁰ Тако је писао „демократски“ и опозициони *Одјек*, у време када је београдска полиција са својим агентима ужурбано скупљала по Београду лумпенпролетере и уз оружану пратњу спроводила их, као штрајкбрехере, у фабрику шећера на Чукарици.

*

Немоћна да сопственим снагама сломити штрајк управа града Београда је обавестила министра унутрашњих дела Стојана Протића, да се наводно око фабрике налазе радници који силом спречавају улаз радника у фабрику, да спречавају унос хране, заустављајући воз који храну уноси у фабрику, да су радници „наоружани моткама, гвозденим шипкама, па и револверима и да у масама и помоћу оружја спречавају

Сл. 3 — Факсимил Решења Министарског Савета да се употреби војска за угушивање штрајка радника на Чукарици 1907 године.

Сл. 4 — Факсимил концепта наређења да војска учествује у угушењу штрајка радника на Чукарици 1907 године.

радницима улаз у фабрику, који хоће да раде нападајући чак и на државне органе, који су покушали да обезбеде слободу кретања радницима који хоће да раде...”

Министар Стојан Протић уверио се тобоже „да су штрајкаши изишли из

границе легалног штрајка, и да својим насилним спречавањем кретања радника, који хоће да раде и осталог, довели у питање личну и имовну безбедност грађана и да је потребна употреба војске за сузбијање ових нереда, јер су за то редовна средства са којима распо-

лажемо недовољна“. С тога је Министарски савет донео решење „да се за угушење појављених немира на Чукарици а у рејону општине београдске и жарковачке употреби војска, а по наређењу министра унутр. дела.“¹¹

*

Последњих дана фебруара 1907 године, Чукарица, сиромашно београдско предграђе, претворено је било у ратни логор. Свуда око фабрике жандармерија, пешадија и коњица, штрајкбрехери, Поп-Минићеви сељаци и београдски лумпенпролетаријат очекивали су знак полиције да силом продру у фабрику шећера. Знајући да ће доћи до крвопролића, полиција је припремила и болничка кола. Поред тога у Чукаричком пољу логоровала је војска „у приправном стању“ спремна да притекне у помоћ полицији, ако то буде потребно. Велики број провокатора и полициских агената размилео се међу радницима и вешто потстицао раднике да истрају у штрајку и поред огромне оружане силе.

Било је очигледно да су власници фабрике решени да по цену крвопролића силом угуше штрајк. Поред отворене подршке коју им је полиција пружала још од првог дана штрајка, томе је у највећој мери допринела одлука владе Николе Пашића о стављању у приправност београдског гарнизона „за сузбијање... нереда, јер су за то редовна средства са којим располажемо недовољна.“¹²

*

Главни раднички савез и штрајкашки одбор су се трудили за све време седамнаестодневног штрајка да из штрајкашких редова одстране неодговорне и изазивачке елементе и да штрајкаши никаквим поступцима не наруше ред и законитост. У ту сврху штрајкашима су свакодневно давана упутства и савети. Такав став пропагирале су у разним видовима и *Радничке новине*. На пример: „Ми ћемо се у нашим организацијама збити у што гушће и солидарније редове, борећи се и противу полициског и противу посло-

давачког насиља, вазда чувајући ред и достојанство у тој борби“.¹³

Последњих дана фебруара тарифна комисија је чинила последње безуспешне покушаје да са послодавцима дође до споразума и да се штрајк оконча. Охрабрени присуством око две стотине сељака које је из Крушевачког округа довео Поп-Минић, штрајкбрехерима које је полиција покупила по Београду, као и присуством полиције у непосредној близини фабрике и војске у приправности улогорене у Топчидерском пољу, послодавци су грубо и са ниподаштавањем одбијали сваки разговор са тарифном комисијом радника.

*

Последњи покушај споразума осујећен је од стране послодаваца 28 фебруара. Тога дана управник вароши Београда Церовић саопштио је тарифној комисији да ће ноћу између 28 фебруара и 1 марта силом увести у фабрику Поп-Минићеве сељаке и остале штрајкбрехере. Тарифна комисија је молила Церовића да се ова одлука не спроводи до сванућа, да би се учинио покушај да се радницима штрајкашима саветује да напусте фабричке просторије. Пошто управа полиције није прихватила ову молбу изасланик Главног радничког савеза и штрајкашки одбор донели су одлуку да се штрајкаши повуку одмах испред полиције и војске и разиђу и тиме спрече свесно припремљено крвопролиће. Одлука да је штрајк завршен, саопштена је штрајкашима 28 фебруара у 17 часова, прихваћена је само од свесних социјалдемократа, док је већина штрајкаша отворено негодовала противу обуставе штрајка. Било је очигледно да су провокатори и полициски агенти вешто и успешно обавили своју дужност клеветања руководства Главног радничког савеза и Социјалдемократске партије, које су означавали тобожње издајнике, кукавице, па чак и плаћенике фабрикантове.

До последњег часа Главни раднички савез и претставници синдикалних организација вршили су своју дужност: борили су се истрајно против полициског насиља и терористичких покушаја

и денунцијација послодаваца и полицијских агената.

Првог марта у јутро у 4,30 са пољане из правца Топчидера наступала је у кари полиција, пешадија са бајонетима и коњица са исуканим сабљама, а између полиције група око две стотине Поп-Минићевих сељака, штрајкбрехера. Пошто се већина радника потстицана од полицијских агената није повукла из фабричких просторија, сукоб са полицијом је био неизбежан. Непосредни повод за крвопролиће било је провокативно пуцање обесних и пијаних жандарма, које је полиција произвољно протумачила као тобожње отварање ватре од стране штрајкаша на полицију. С тога је одмах отворила ватру на голоруке штрајкаше. Том приликом погинули су: Тома Докић, радник, Васа Јовановић, лојач у фабрици и Милутин Илић, радник. Тешко су рањени Милан Матић, ускоро умро у болници, Љуба Станковић, месар, Рајко Стефановић и Петар Марковић. Болничка кола која је полиција још раније припремила искоришћена су у пуној мери.

Другог марта 1907 године управник града Београда М. Церовић обавестио је министра унутрашњих дела Стојана Протића „да је међу радницима повраћен мир и да за сада нема изгледа да ће се ред и мир у престоници и околини — на Чукарици нарушити“.¹⁴ Управник Церовић с тога моли за дејство да престане приправност у војсци.

На захтев Стојана Протића министар правде је одредио варошког судију Раду Пачића за иследника, а за деловођу писара Драг. Вучковића, на раду у министарству правде, са задатком да извиде сва казнена дела која су се догодила приликом штрајка на Чукарици и приликом сукоба између жандармерије и радника и штрајкаша, као и дела која су се десила за време трајања штрајка а са овим у вези стоје... „јер налазим да овај случај спада у важније и заплетеније злочине“.¹⁵

*

Насилно угушивање одбранбеног штрајка радника фабрике шећера на Чукарици, а нарочито крвопролиће у

коме су изгубили животе више радника штрајкаша силно су узбудили и огорчили читав пролетаријат Београда. Ценећи правилно да би појединачне и неорганизоване демонстрације радника полиција искористила за нови оружани обрачун са радницима, Српска социјалдемократска партија и Главни раднички савез су преко *Радничких новина* упозорили „да поводом проливане радничке крви на Чукарици ни један наш друг не предузима ништа без наређења и одобрења нашег и наших организација; а што је потребно да се учини у одбрану угрожених интереса пролетаријата да се остави управама Партије и Савеза у које су другови и досада имали пуно поверење“.¹⁶

Радници су дисциплиновано послушали упутство партиског и синдикалног руководства и тиме онемогућили изазиваче и провокаторе, полицијске агенте и анархисте око „Радничке борбе“, који су покушавали да наговоре раднике на неред и освету и оклеветају најугледније партиске и синдикалне руководиоце и означе их за тобожње кривце за крвопролиће на Чукарици. Поучени недавним искуством радници су благовремено прозрели намере својих непријатеља и очували јединство својих редова и достојанство своје борбе.

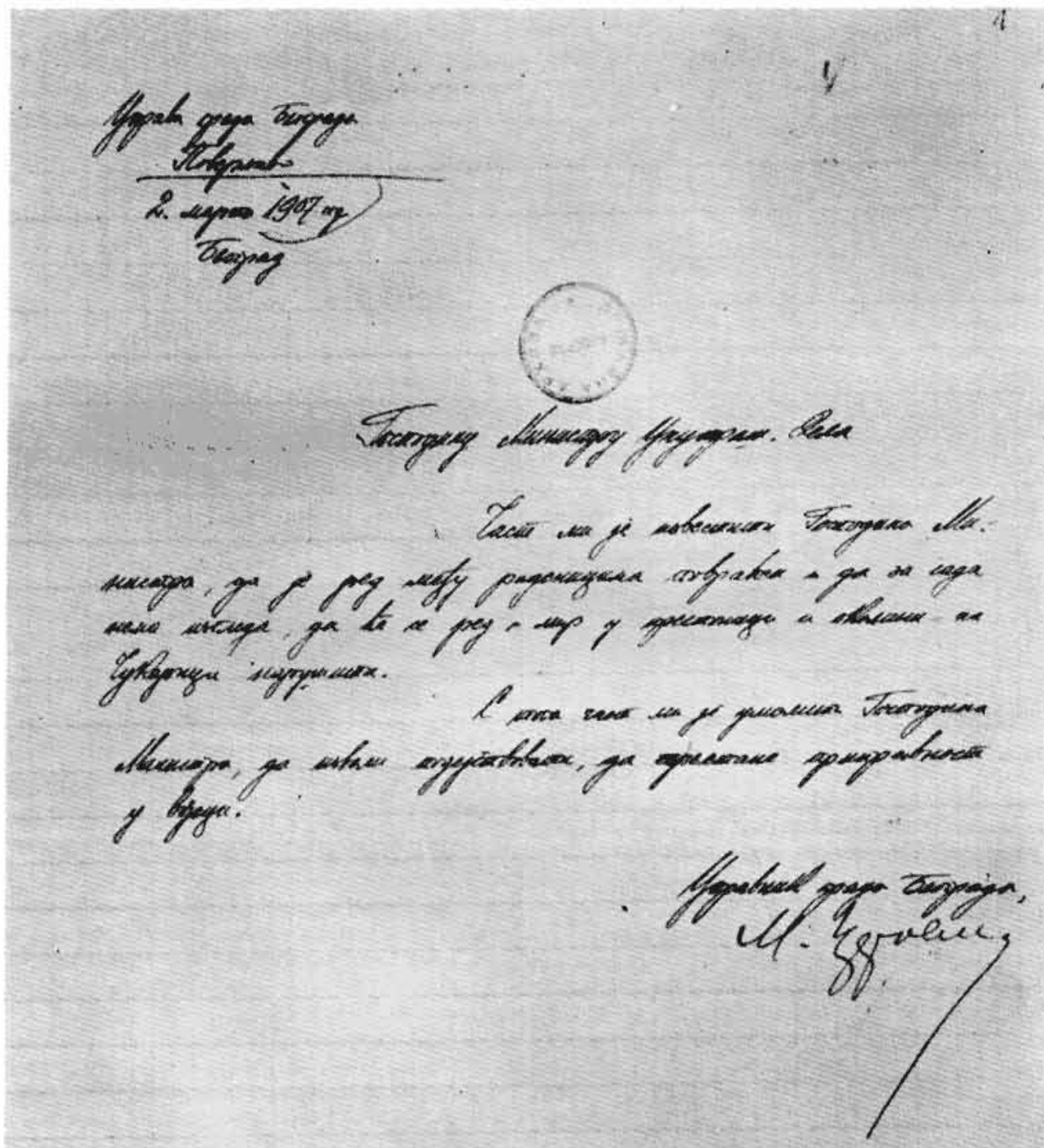
*

У знак протеста због крвавог угушивања штрајка на Чукарици и одавања поште изгинулим радницима Партија и Раднички савез су одлучили да 2 марта приреде другарски помен са манифестацијом. У прогласу је између осталог писало:

„Другови социјалдемократи!

Нашим бројем и нашом чврстом организацијом треба да покажемо сутра онима који данас силу у својим рукама држе да се злочинством извршеним према радницима на Чукарици не може убити наш покрет, а свима агентима, изазивачима, букачима и денунцијантима да се забуна и анархија у наше редове не може лако унети...“¹⁷

За непуна два сата из свих фабрика и радионица, са свих крајева Београда журно су и организовано при-

Сл. 5 — Факсимил извештаја Управе града Београда да је штрајк радника на Чукарици 1907 године угушен.

стизале колоне радника. У граду је обустављен сваки рад. У манифестацији су учествовале све партиске и синдикалне организације, двадесет и седам, Клуб великошколаца социјалиста и певачке дружине „Абрашевић“ и „Јединство“. На челу поворке били су чланови

управе Партије и Савеза са заставама и венцем на који је писало: „Социјална демократија изгинулим чукаричким друговима“.

Манифестациона поворка ишла је улицама Дечанском, данас Моше Пијаде, Македонском, поред Народног по-

зоришта, Кнез Михајловом, Теразијама, преко данашњег Булевара Револуције и Рузвелтове улице до Новог гробља. Уз паролу: „Живело право борбе“ и „Доле убице“, и певајући „Радничку химну“, „Раднички марш“ и „Песму раду“, поворка од преко три хиљаде радника стигла је на место где су сахрањени изгинули штрајкаши. После посмртне песме „Мирно спавај...“, Драгиша Лапчевић, социјалистички народни посланик опростио се са погинулим радницима, истакавши значај жртва бруталног и крвавог насиља капиталистичке државе према борби радничке класе. На крају је позвао раднике да не очајавају, да ни за тренутак не напуштају борбу, „јер само у организованој борби, добро дисциплинованој пуној класне социјалистичке солидарности и свести, пролетаријат мора успевати и побеђивати“.¹⁸

Манифестанти су се у миру разишли код некадашње Батал-цамије.

*

У тежњи да се пред лицем јавности потпуно осветле прави виновници крвопролића на Чукарици, Српска социјал-демократска партија је, поред осталог, ставила у дужност своје посланику Драгиши Лапчевићу да преко Народне скупштине поднесе интерпелацију министру унутрашњих дела и захтева одговор на осам постављених питања (сл. 6).

После дуже дебате под притиском непобитних докумената Народна скупштина је била принуђена да образује анкетну комисију од пет народних посланика са задатком да прикупи сав материјал о штрајку у фабрици шећера, о његовом развоју, учешћу државне власти, а нарочито о крвопролићу на дан 1 марта. У скупштинској дебати су се и неки министри јавно изјаснили да односе између радника и послодавца треба законом регулисати, као и о нужности доношења радничког законодавства и Закона о радњама.

Радници су били свесни да су оваква демагошка иступања буржоаских посланика последица тренутног политичког, притиска великог дела јавности.

ЧУКАРИЧКО КРВОПРОЛИЋЕ

У НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

НА

Господина Министра Унутрашњих Дела

Поводом крвопролића на Чукарици питам г. министра:

1. Зашто је још првога дана штрајка, 13. прошл. месеца, извео оружану силу против штрајкаша?

2. Зашто је та оружана сила за све време трајања штрајка изазивала и дражила раднике?

3. Зашто је полиција београдска врбовала штрајкбрехере и стражарио их спроводила у фабрику шећера?

4. Зашто је полиција округа крушевачког и среза жупског врбовала штрајкбрехере и спроводила у Београд?

5. Зашто су ти штрајкбрехери доучени из унутрашњости оружаном силом и насилно задржавани у Топчидеру, те им се није дала слобода ни у Београд да уђу ни натраг да се врате?

6. Зашто је јутрос у 4 часа употребљено оружје и зашто су и колико радника побијени и рањени, кад је штрајк од стране тарифне комисије и штрајкашког одбора јуче по подне закључен?

7. Ко је одговоран за ово ужасно крвопролиће?

8. Је ли готов г. министар да истрагу по кривичном делу овога злочина преда истражнику из судског реда, а административну страну да извиди скупштинска анкета?

1. марта 1907. год.

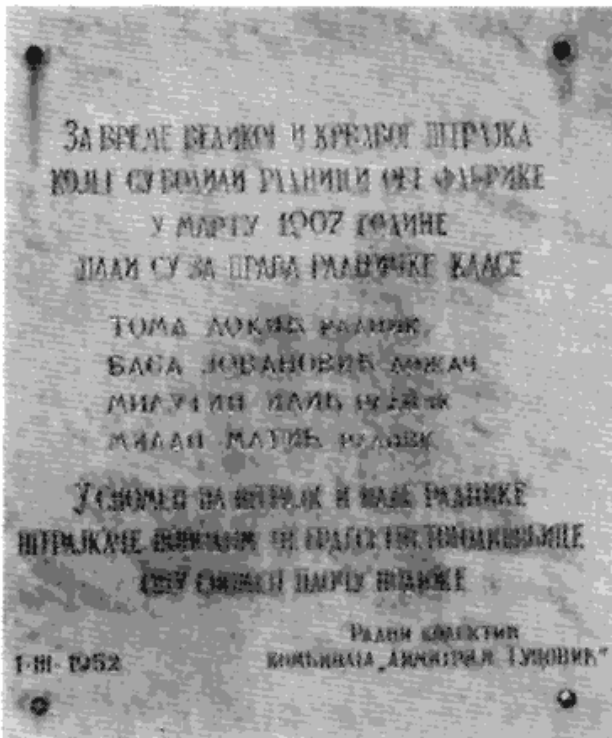
Београд.

Интерпелант
Драгиша Лапчевић
народни посланик

Сл. 6 — Чукаричко крвопролиће у Народној скупштини.

Најбољи доказ да су изјаве буржоаских посланика биле лицемерне и срачунате на умирење јавног мњења и заташкавању крупних социјалних проблема радничке класе био је реакционарни пројекат Закона о радњама против кога ће се синдикалне и партиске организације борити више година.

Главни раднички савез је са своје стране организовао анкету међу радницима фабрике шећера као и у Крушевцу: о отпуштању, кршењу тарифе, о насртају полиције, о учешћу штрајкбрехера, о акцији Поп-Минића. Анкета

Сл. 7 — Споменплоча радницима фабрике шећера на Чукарици који су погинули за време штрајка 1907 године.

је обухватила и учеснике и очевице погибије радника 1 марта на Чукарици. Прикупљени материјал и искази очевидаца присилили су полицију да делимично призна своју кривицу за крвопролиће, али је невешто покушавала да је пребаци на жандарме, — као да су они могли и смели пуцати без наредбе својих старешина!

Најснажнија и најдокументованија оптужба владајућих за насиље и оружани обрачун са радницима на Чукарици изречена је у двочасовном реферату Димитрија Туцовића на великом радничком збору код Коларца. Пажљиво саслушан од многобројних радника Туцовић је ошпирно говорио о узроцима, току и угушењу штрајка, истичући да је право борбе и штрајка радника погажено и у крви угушено; да је држање владе и полиције било брутално; да је

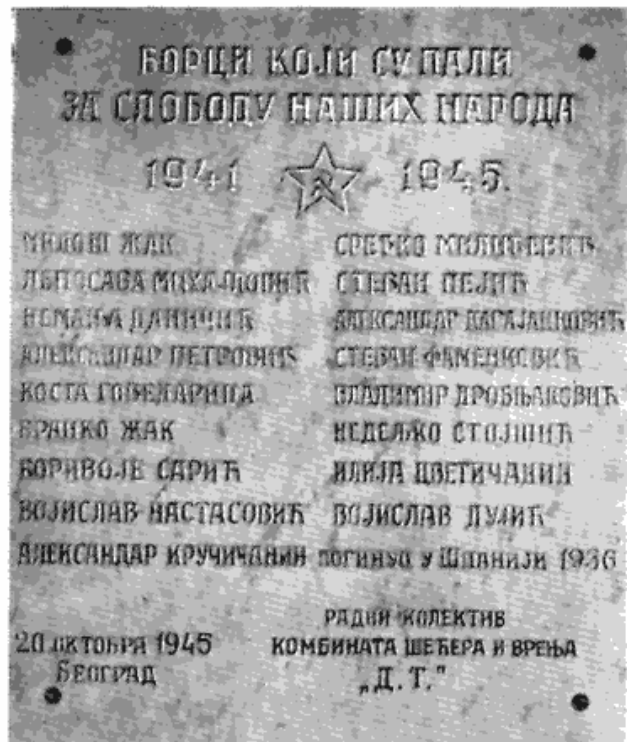
Сл. 8 — Споменплоча радницима фабрике шећера на Чукарици палим у Народно-ослободилачкој борби 1941—1945 године.

буржоаска штампа свесно потстицала крвави окршај и да се радничка класа и овог пута уверила да ван себе нема и не може имати заступника својих класних интереса.¹⁹

*

Чукарички штрајк је имао велики одјек не само међу београдским радницима, већ и у целој Србији. Месне партиске организације и синдикална већа у Чачку, Ивањици и другим местима организовали су протесне манифестације противу денунцијација буржоаске штампе. Изјављивале су своја саучешћа радничкој централни и породицама погинулих радника и препоручивали да се појача рад на класном просвећивању, организовању, солидарности и дисциплини радничке класе.²⁰

Штрајк око петстотина радника фабрике шећера на Чукарици фебруара 1907 године, иако је брутално полицијском оружаном силом у крви угушен, претставља једну од најзначајнијих морално-политичких победа београдског пролетаријата пре Првог светског рата у борби противу капиталистичке експлоатације.

НАПОМЕНЕ

¹ Котаж систем, облик капиталистичке експлоатације радника, особито у рудницима.

² Сиц — систем, рад на парче, облик капиталистичке експлоатације у коме су радници експлоатисани, не само од капиталиста него и од њихових посредника. Код нас се звао „рад на сицу“.

³ Локаут, краћи прекид рада.

⁴ „Отказ тарифе у фабрици шећера“, *Радничке новине*, 5, 11 јануара 1907 године.

⁵ „Штрајкови на Чукарици“, *Радничке новине*, 21, 17 фебруар 1907 године.

⁶ „И ми ћемо у патролу“, *Радничке новине*, 23, 22 фебруар 1907 године.

⁷ „Стање штрајкова на Чукарици“, *Радничке новине*, 23, 22 фебруар 1907 године.

⁸ „То је наша борба“, *Радничке новине*, 24 фебруар 1907 године.

⁹ „Штрајк и буржоаска штампа“, *Радничке новине*, 25, 27 фебруар 1907 године.

¹⁰ Исто.

¹¹ Државни архив НР Србије, П. О. К. 141, бр. 203—207.

¹² Исто.

¹³ „Штрајк и буржоаска штампа“, *Радничке новине*, 25, 27 фебруар 1907 године.

¹⁴ Државни архив НР Србије, П. О. К. 141, бр. 203—207.

¹⁵ Исто.

¹⁶ „Објава Партије и Радничког савеза“, *Радничке новине*, 26, 6 март 1907 године.

¹⁷ „Позив на протест и помен“, *Радничке новине*, 26, 6 март 1907 године.

¹⁸ Исто.

¹⁹ „Штрајк и радничка погибија на Чукарици“, *Радничке новине*, 32 и 33, 15 и 17 март 1907 године.

²⁰ „Протести против Чукаричког крвопролића“, *Радничке новине*, 33, 17 март 1907 год.

LES GRÈVES DES OUVRIERS DES SUCRERIES DE ĆUKARICA EN 1907

B. VELJANOVIĆ

Pendant longtemps, avant la Première Guerre Mondiale, les rapports entre ouvriers et employeurs en Serbie n'étaient pas régularisés par des dispositions légales, mais seulement par des contrats tarifaires que les patrons savaient tourner de différentes manières et qu'ils rompaient souvent.

Pour défendre leurs pauvres droits économiques, les ouvriers serbes se voyaient souvent obligés d'organiser des grèves.

Celles des ouvriers des sucreries de Ćukarica, en février 1907, se rangent parmi les manifestations les plus importantes du prolétariat belgradois. Elles furent organisées à la suite de la résiliation des contrats avant terme de la part des propriétaires de l'usine. Ces grèves étaient très bien organisées et dirigées directement par l'Union Générale des Travailleurs et un conseil de grévistes.

Pour faire briser les grèves, les employeurs soutenus ouvertement par la police belgradoise, se mirent à rassembler des briseurs de grèves, d'abord à Belgrade, puis en province. Il furent particulièrement aidés dans cette tâche par le député radical Pop-

Minić qui sut leur amener, par ruse, 200 paysans pauvres du département de Kruševac. Les employeurs trouvaient également un allié puissant dans la presse bourgeoise qui, dès le début des grèves, se mit de leur côté et calomnia chaque jour les ouvriers et leurs chefs, présentant ces grèves comme une menace à la sureté de l'Etat.

Comme la police belgradoise n'avait pas confiance en ses propres forces, elle obtint du gouvernement serbe que l'armée soit appelée au secours.

Vers la fin de février, de fortes forces de police, de fantassins et de cavaliers sont concentrées dans les environs immédiats de l'usine, tandis que le reste de l'armée se trouvait en état d'alerte à Topčider. Les quelque 200 paysans amenés par Pop-Minić de la région de Kruševac et les briseurs de grèves ramassés à Belgrade attendaient l'ordre de la police d'entrer, sous sa protection armée, dans les bâtiments de l'usine gardés par des piquets de grève.

En voyant que les effusions de sang étaient inévitables, le conseil de grévistes

fit encore une fois un effort en vue d'arriver à une entente avec les employeurs. Mais comme ceux-ci refusèrent toute conversation avec les grévistes, le conseil demanda aux ouvriers d'arrêter la grève et de se retirer de l'usine. Seuls les ouvriers les plus concients acceptèrent cette invitation, c'est-à-dire les sociaux-démocrates, tandis que la majeure partie des grévistes, sous l'influence de la propagande des employeurs et de leurs agents, refusa, croyant trahir les intérêts de leur classe.

Le 1er mars, à 4,30 h. du matin, la police fit entrer de force les briseurs de grève dans l'usine. Les bagarres qui eurent lieu firent 4 morts et 3 blessés parmi les ouvriers.

A la demande du Parti et du Syndicat 3.000 Belgradois prennent part, le 2 mars, à la manifestation et à l'enterrement des quatre hommes au Nouveau Cimetière, en même temps que les sociétés de chant «Abrašević» et «Jedinstvo». Le cortège était mené par la direction du Parti et du Syndicat. Sur la tombe des quatre hommes, le député socialiste Dragiša Lapčević prit la parole; plus tard, sur la décision du Parti, il interpela à l'Assemblée Nationale le Ministre de l'Intérieur ce qui mena à une discussion et à la décision de former une commission d'enquête.

Bien que les coupables n'aient jamais été punis, la Démocratie Sociale réussit quand même à cette occasion d'intéresser toute l'opinion publique serbe à la situation économique, sociale et politique des travailleurs.

Les grèves de 1907 à Čukarica, bien qu'écrasées dans le sang, représentent une des plus grandes victoires morales et politiques du prolétariat belgradois d'avant la Première Guerre.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Les sucreries de Čukarica.
 Fig. 2 — Le silo à betteraves devant l'usine de Čukarica.
 Fig. 3 — Fac-similé de la Décision du Conseil des Ministres d'envoyer l'armée contre les grévistes de Čukarica, en 1907.
 Fig. 4 — Fac-similé du brouillon de l'ordonnance décidant d'envoyer l'armée pour étouffer les grèves.
 Fig. 5 — Fac-similé du rapport de la Préfecture de police de Belgrade sur l'écrasement de la grève de Čukarica.
 Fig. 6 — Les bagarres de Čukarica à l'Assemblée Nationale.
 Fig. 7 — Plaque commémorative aux ouvriers des sucreries de Čukarica tombés au cours des grèves de 1907.
 Fig. 8 — Plaque commémorative aux ouvriers des sucreries de Čukarica tombés pendant la Lutte pour la Libération Nationale, 1941—1945.

Братислав Стојановић: Радници.
Bratislav Stojanović: Les ouvriers.